



The effectiveness of art therapy based on coping cat program on fear of failure in Syrian war-affected children with secondary traumatic stress symptoms

Mohammad Kalthom¹, Parisa Darouei², Amir Ghamarani³

1. Ph.D Candidate in Art Research, Faculty of Art and Entrepreneurship, Art University of Isfahan, Isfahan, Iran.. E-mail: mohammadkalthom@gmail.com

2. Assistant Professor, Department of Graphics Design, Faculty of Visual Arts, Art University of Isfahan, Isfahan, Iran. E-mail: p.darouei@au.ac.ir

3. Associated Professor, Department of Psychology and Education of People with Special Needs, Faculty of Education and Psychology, University of Isfahan, Isfahan, Iran. E-mail: a.ghamarani@edu.ui.ac.ir

ARTICLE INFO

Article type:

Research Article

Article history:

Received 17 November 2023

Received in revised form 11 December 2023

Accepted 20 January 2024

Published Online 22 August 2024

Keywords:

expressive art therapy, coping cat program, fear of failure, secondary traumatic stress (STS), Syrian war-affected children

ABSTRACT

Background: Studies have shown that the Syrian war has significantly impacted the mental health of children, leading to increased levels of stress and anxiety. Various studies indicate that stress and anxiety levels can be modified using art therapy and psychological interventions. However, the utilization of art therapy grounded in psychological interventions for addressing the repercussions of war on Syrian children remains underexplored.

Aims: This research aimed to investigate the effectiveness of an art therapy intervention based on the coping cat program in reducing the fear of failure in children affected by the Syrian war and experiencing secondary traumatic stress (STS).

Methods: The current study utilized a semi-experimental design with pre-test, post-test, and follow-up (3 months) measurements, involving a sample of Syrian children aged 10–12 exposed to the war. From this population, 153 children who had relocated to the city of Salamieh due to the war were assessed using the Secondary Traumatic Stress Scale (Bride et al., 2004). Out of these, 44 children with higher symptom scores were selected, and, based on entry and exit criteria, 20 of them were randomly assigned to two groups of 10 children: the experimental group (Expressive Art Therapy) and the control group. The art therapy intervention sessions used the Art Therapy Based on Coping Cat Program (Kalthom et al., 2023), and data was collected using the Performance Failure Apprehension Inventory (PFAI) questionnaire (Conrow et al., 2002). Data analysis was performed using repeated measures analysis of variance and the SPSS 26 software.

Results: The result of this research demonstrated that art therapy based on Coping Cat Program significantly reduced fear of failure and its dimensions (fear of experiencing shame and embarrassment, fear of loss of self-esteem, fear of an unknown future, fear of losing the love of important people, and fear of upsetting important people) in Syrian children ($p < 0.05$).

Conclusion: Based on the obtained results, it can be concluded that art therapy based on Coping Cat Program can reduce the levels of fear of failure and its sub-dimensions in children affected by the war, and it is recommended to replicate the experiment with a larger sample of war-affected children for further validation.

Citation: Kalthom, M., Darouei, P., & Ghamarani, A. (2024). The effectiveness of art therapy based on coping cat program on fear of failure in Syrian war-affected children with secondary traumatic stress symptoms. *Journal of Psychological Science*, 23(138), 1339-1357. [10.52547/JPS.23.138.1339](https://doi.org/10.52547/JPS.23.138.1339)

Journal of Psychological Science, Vol. 23, No. 138, 2024

© The Author(s). DOI: [10.52547/JPS.23.138.1339](https://doi.org/10.52547/JPS.23.138.1339)



✉ **Corresponding Author:** Parisa Darouei, Assistant Professor, Department of Graphics Design, Faculty of Visual Arts, Art University of Isfahan, Isfahan, Iran.

E-mail: p.darouei@au.ac.ir, Tel: (+98) 9133187245

Extended Abstract

Introduction

The mental health and well-being of children can be greatly affected by the challenges they face in the aftermath of war. The war exposes them to various difficulties that have a lasting impact on their overall happiness and mental state. This article explores the psychological challenges faced by Syrian children, who have endured over a decade of conflict, including bombings, hunger, and the loss of loved ones (Hijazi et al., 2015). Additionally, children may experience secondary trauma due to the emotional and behavioral effects of their parents' PTSD (Dekel & Goldblatt, 2008). Fear of failure is a prevalent emotion experienced by children in various aspects of life, and it can have detrimental effects on their psychological health. This fear can lead to the avoidance of challenging tasks and decreased self-confidence, increasing stress and anxiety levels (Kargari, 2018). To address these mental health challenges, cognitive-behavioral therapy (CBT) has proven effective in treating anxiety disorders, depression, and PTSD (Samaher, 2022). Moreover, art therapy has been recognized as a valuable approach to enhancing cognitive skills and emotional well-being in children (Zabelina, 2020).

Many studies explore interventions for fear of failure, including Abrishamkar (2022), Baharvand (2020), and Haj Akbari (1400). However, there is a lack of research on war-affected children, underscoring the significance of art therapy in addressing their needs. In this study, a unique therapeutic approach is employed for war-affected children by integrating the Coping Cat Program (CCP) and art therapy. The main objective is to examine the effectiveness of this combined intervention in reducing fear of failure among Syrian children experiencing secondary traumatic stress. By leveraging the advantages of both CCP and art therapy, this approach aims to offer a comprehensive solution to enhance the psychological well-being of war-affected children. Therefore, the main question of the current research is whether art therapy based on the Coping Cat Program has an impact on reducing fear of failure in Syrian war-

affected children with secondary trauma stress symptoms (STS).

Method

This research was practical in terms of its purpose. The current research design was semi-experimental and pre-test-post-test with a control group. The participants were 153 children, and 44 of them exhibited signs of secondary traumatic stress. The art therapy group received interventions, while the control group did not. Post-tests and follow-ups were conducted to measure the impact of art therapy on the fear of failure. Two assessment tools are used in research. The Secondary Traumatic Stress Scale (STSS) was developed by Briere et al. (2004) and measures symptoms of secondary traumatic stress based on DSM-IV-TR criteria. In Iran, Mirsaleh et al. (2014) reported good reliability and validity for the STSS. The Performance Failure Appraisal Inventory (PFAI), designed by Conroy et al. (2002), assesses fear of failure using a five-dimensional structure. The PFAI has demonstrated good reliability and validity in Iran (Abdoli et al., 2013).

The therapeutic package developed through a qualitative approach for war-affected children (Kalthom et al., 2023). Based on the "Coping Cat" program, the package combines art therapy and coping strategies to help war-affected children manage anxiety and fear of failure. Due to its compatibility with children Art is used as a bridge to access inner thoughts and war memories. Art therapy activities, tailored to children with anxiety, facilitate a coherent self-perception and adaptation to challenges, difficulties, and the concept of suffering. The program consists of eight initial sessions focused on teaching coping skills, followed by eight sessions of imaginal exposure therapy using art to gradually confront anxiety-inducing situations. The package aims to empower children to recognize their fears, develop coping strategies, and reward themselves for facing challenging situations. Participants were randomly assigned to two groups. The experimental group received 16 sessions of art therapy, focusing on helping children manage anxiety and express their war-related experiences through artistic activities. The therapy sessions were well-attended and engaged the children effectively. The sessions concluded with

parental involvement and the display of the children's artwork, followed by symbolic rewards.

Results

In the present study, 20 children participated, including 11 girls (55%) and 9 boys (45%), who were randomly assigned to two groups: the experimental group ($m = 10.9$; $SD = 3.16$) and the control group ($m = 11.1$; $SD = 3.11$). The study utilized repeated measures analysis of variance to analyze quantitative scale results related to fear of failure. The dependent variable was the Performance Failure Appraisal Inventory (PFAI) scores, and the independent variable was art therapy based on a coping cat program. The results of Levene's test regarding the homogeneity of variances for fear of failure scores

indicate that the F ratio is 1.840 and the significance level is 0.178. These results suggest that the variances in fear of failure scores are consistent. The results of the Mauchly's test, conducted to assess the adequacy of covariances for fear of failure, show a Mauchly's W value of 0.539, a chi-square value of 16.062, and a significance level of 0.001. These findings indicate that the covariances or relationships between the Fear of Failure scores of Syrian children do not exhibit signs of secondary stress transformed into a proportional unit matrix. This tested hypothesis was not confirmed ($p > 0.05$). Considering the results of the Kolmogorov-Smirnov and Mauchly tests, the use of parametric tests in the pre-test, post-test, and follow-up stages is feasible.

Table 1. The results of the repeated measures for within-group and between-group factors for fear of failure

Statistical Index	Test Type	Experimental group		Control group	
		Mean	Deviation	Mean	Deviation
Fear of Devaluing One's Self-Estimate	Pre-Test	2.60	1.17	2.50	1.58
	Post-Test	0.40	1.42	2.60	1.07
	Follow-up	0.50	2.06	2.50	1.08
Fear of Having an Uncertain Future	Pre-Test	3.10	0.73	2.80	1.13
	Post-Test	1	1.49	3.20	1.54
	Follow-up	0.8	1.75	2.60	1.34
Fear of Upsetting Important Others	Pre-Test	2.90	1.52	3.10	0.56
	Post-Test	0.90	2.07	3.10	1.28
	Follow-up	1.30	1.41	2.60	1.71
Fear of Important Others Losing Interest	Pre-Test	6.5	0.70	4.80	1.22
	Post-Test	1.60	1.34	3.50	0.97
	Follow-up	1.90	2.13	4	1.15
Fear of Experiencing Shame and Embarrassment	Pre-Test	4.70	0.94	2.70	1.49
	Post-Test	0.70	1.15	2.80	2.20
	Follow-up	1.30	1.33	3.20	2.14

Table 2. The results of the repeated measures with for fear of failure

Scale	Test Type	Experimental group				Control group			
		Mean	Standard Deviation	Skewness	Kurtosis	Mean	Standard Deviation	Skewness	Kurtosis
Fear of Failure	Pre-Test	90.19	46.2	0.724	-0.886	50.15	54.2	0.402	-0.637
	Post-Test	30.5	71.4	0.164	-0.824	40.14	27.3	0.992	0.154
	Follow-Up	40.6	22.4	0.34	-0.0001	90.13	43.4	0.902	-0.284

The results in Table (1-2) illustrate the adjusted mean scores for the fear of failure in the study groups. The findings indicate that the mean scores for fear of failure in the experimental group are lower than in the control group.

Furthermore, in terms of fear of failure, the test interaction with group membership (experimental and control) is statistically significant according to Greenhouse-Geisser results ($F = 208.38$, $DF = 738.2$,

and $p < 0.01$). This implies that there is a significant difference between pre-test, post-test, and follow-up in the experimental and control groups. The eta-squared value for the test*membership interaction is 0.739, with a test power of 1. This result indicates that 73.9% of the difference between the experimental and control groups in fear of failure is associated with the independent variable, the cat-compatible treatment package, and is confirmed with 100% power.

Table 3. Bonferroni post-hoc test results for fear of failure at pre-test, post-test, and follow-up in the experimental group (time)

for fear of failure	Time	Mean Difference	Significance Level
	Pre-test- Post-test	*10.500	0.001
Pre-test- Follow up	*10.067	0.001	
Post-test –Follow up	- 0.433	0.218	
group			
Experimental -control	-0.433	0.218	

The results presented in Table 3 indicate that there is a significant difference between pre-test fear of failure scores and post-test as well as follow-up scores. However, no significant difference was observed between post-test and follow-up scores in the groups and the results of the Bonferroni test, indicate that there is a significant difference in the fear of failure scores between the experimental group and the control group.

The results showed that the mean fear of failure scores in the group receiving Art Therapy intervention were significantly lower than the control group. The analysis also revealed a significant difference in fear of failure between pre-test, post-test, and follow-up assessments. Art Therapy package accounted for 88.1% of the variation in fear of failure scores between these assessments.

Moreover, there was a significant interaction effect between the test and group membership (experimental vs. control) in relation to fear of failure. The Art Therapy package explained 73.9% of the variation in fear of failure between the experimental and control groups.

In conclusion, the findings suggest that art therapy based on coping cat program has a positive impact on reducing fear of failure and that it significantly differs from the control group across different assessment points.

Conclusion

This research was conducted with the aim of determining the effectiveness of expressive art therapy based on the Coping Cat Program on Fear of Failure in Syrian Children with Secondary Traumatic Stress Symptoms (STS). Findings of the study revealed that this art therapy intervention effectively enhanced children's ability to address blocked memories and understand their fears. Building upon

studies like Kochetova (2022), Lenz (2015), and McNally Keehn (2013), our research is in the same vein. Our findings match Lenz's research, showing that the program reduces anxiety in kids and teens. Also, our study, focusing on a changed program, echoes what McNally Keehn found: our program significantly lowers anxiety compared to a regular one. This supports the idea that our program works well in different situations, just like the Kochetova study suggests. Artistic activities played a vital role in fostering expression and communication, as children actively participated and shared their creations, indicating progress over time. The creative interventions also contributed to bolstering self-acceptance and coping mechanisms, fostering a deeper self-understanding and hope for the future. Furthermore, the utilization of "FEAR drawing cards" as a therapeutic technique proved valuable in targeting anxiety-related issues and promoting resilience. Reward sessions, including paper medals and cups, positively influenced the children's motivation and self-esteem throughout the intervention. The study highlighted the significance of art therapy in supporting war-affected children, particularly in reducing the fear of failure among Syrian children with secondary traumatic stress symptoms. However, the research acknowledged limitations such as sample size and access to adequate resources in Syria, warranting further investigation.

In conclusion, the study demonstrated that the art therapy package, rooted in creative expression and interventions, held promising potential for aiding children coping with the aftermath of war and traumatic experiences. For future research, consider expanding the scope to adolescents and other cohorts, enabling comparative analysis with our findings. Researchers are encouraged to examine the impact of art therapy based on the Coping Cat program on various variables like PTSD, sleep disorders, and academic challenges in diverse groups of children. Additionally, encouraging lectures, workshops, and tailored art sessions in line with the Coping Cat program is recommended for addressing psychological challenges after conflict.

Ethical Considerations

Compliance with ethical guidelines: This article is taken from the doctoral dissertation of the first author in the field of art research in the Faculty of Research Excellence in Art and Entrepreneurship, Art University of Isfahan. In order to maintain the observance of ethical principles in this study, an attempt was made to collect information after obtaining the consent of the participants. Participants were also reassured about the confidentiality of the protection of personal information and the presentation of results without mentioning the names and details of the identity of individuals

Funding: This study was conducted as a PhD thesis with no financial support.

Authors' contribution: The first author was the senior author, the second and the third were the supervisors.

Conflict of interest: the authors declare no conflict of interest for this study.

Acknowledgments: I would like to appreciate the supervisors and the students cooperated in the present study.





اثربخشی بسته هنردرمانی بیانگر مبتنی بر برنامه گربه سازگار بر کاهش ترس از شکست در کودکان جنگ سوریه دارای علائم استرس آسیب ثانویه

محمد کلثوم^۱، پرینا داروئی^۲، امیر قمرانی^۳

۱. دانشجوی دکتری پژوهش هنر، دانشکده پژوهش‌های عالی هنر و کارآفرینی، دانشگاه هنر اصفهان، اصفهان، ایران.

۲. استادیار، گروه ارتباط تصویری، دانشکده هنرهای تجسمی، دانشگاه هنر اصفهان، اصفهان، ایران.

۳. دانشیار، گروه روانشناسی و آموزش کودکان با نیازهای خاص، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

چکیده

مشخصات مقاله

زمینه: مطالعات نشان داده است که جنگ در سوریه به طور قابل توجهی بر روی سلامت روان کودکان تأثیر گذاشته و باعث افزایش میزان استرس و اضطراب آن‌ها شده است، پژوهش‌های مختلف حاکی از آن است که میزان استرس و اضطراب را می‌توان با بهره‌گیری از مداخلات هنردرمانی و روانشناختی تعدیل کرد. با وجود این، کاربرد هنردرمانی مبتنی بر مداخلات روانشناختی، در آسیب‌های ناشی از جنگ بر کودکان سوری، مغفول مانده است.

هدف: این پژوهش با هدف بررسی اثربخشی مداخله هنردرمانی بیانگر مبتنی بر برنامه گربه سازگار در کاهش ترس از شکست در کودکان تحت تأثیر جنگ سوریه و دچار استرس آسیب ثانویه (STS) انجام شده است.

روش: طرح پژوهش حاضر نیمه آزمایشی، از نوع پیش‌آزمون-پس‌آزمون و پیگیری (۳ ماهه) با گروه گواه بود. جامعه آماری پژوهش، شامل تمامی کودکان ۱۰-۱۲ سال سوری در معرض جنگ بود که از این جامعه آماری، کودکانی که به علت جنگ به شهر السلمیه نقل مکان کرده بودند (۱۵۳ نفر) مورد آزمون مقیاس تشخیصی استرس آسیب ثانویه (براید و همکاران، ۲۰۰۴)، قرار گرفتند که تعداد ۴۴ نفر با علائم بیشتر (کسب نمره بالاتر) انتخاب شدند و بر اساس ملاک ورود و خروج، از این کودکان ۲۰ نفر انتخاب و به طور تصادفی در دو گروه ۱۰ نفری آزمایش (گروه مداخله هنردرمانی بیانگر) و گواه گمارده شدند. در جلسات مداخله هنردرمانی از بسته هنردرمانی بیانگر مبتنی بر برنامه گربه سازگار (کلثوم و همکاران، ۲۰۲۳) و برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه ارزیابی شکست در عملکرد PFAI (کونروی و همکاران، ۲۰۰۲) استفاده شد. برای تحلیل داده‌ها نیز تحلیل واریانس اندازه‌گیری تکرار شده (مکرر) و نرم‌افزار SPSS_{v26} مورد استفاده قرار گرفت.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد مداخله هنردرمانی بیانگر مبتنی بر برنامه گربه سازگار بر کاهش علائم ترس از شکست و ابعاد آن (ترس از تجربه شرم و خجالت، ترس از کاهش عزت‌نفس، ترس از داشتن آینده‌ای نامعلوم، ترس از دست دادن علاقه افراد مهم و ترس از ناراحت شدن افراد مهم) در کودکان سوری مؤثر بوده است ($p < 0/05$).
نتیجه‌گیری: با توجه به یافته‌های به دست آمده، این نتیجه حاصل شد که هنردرمانی بیانگر مبتنی بر برنامه گربه سازگار می‌تواند باعث کاهش میزان علائم ترس از شکست و زیرمقیاس‌های آن بر کودکان متأثر از جنگ شده و تکرار آزمایش در کودکان دیگر متأثر از جنگ با نمونه‌های بیشتر پیشنهاد می‌شود.

نوع مقاله:

پژوهشی

تاریخچه مقاله:

دریافت: ۱۴۰۲/۰۸/۲۶

بازنگری: ۱۴۰۲/۰۹/۲۰

پذیرش: ۱۴۰۲/۱۰/۳۰

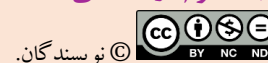
انتشار برخط: ۱۴۰۳/۰۶/۰۱

کلیدواژه‌ها:

هنردرمانی بیانگر، برنامه گربه سازگار، ترس از شکست، استرس آسیب ثانویه (STS)، کودکان جنگ سوریه

استناد: کلثوم، محمد؛ داروئی، پرینا؛ و قمرانی، امیر (۱۴۰۳). اثربخشی بسته هنردرمانی بیانگر مبتنی بر برنامه گربه سازگار بر کاهش ترس از شکست در کودکان جنگ سوریه دارای علائم استرس آسیب ثانویه. مجله علوم روانشناختی، دوره ۲۳، شماره ۱۳۸، ۱۳۸-۱۳۳۹.

DOI: [10.52547/JPS.23.138.1339](https://doi.org/10.52547/JPS.23.138.1339). ۱۴۰۳، شماره ۱۳۸، دوره ۲۳



✉ نویسنده مسئول: پرینا داروئی، استادیار، گروه ارتباط تصویری، دانشکده هنرهای تجسمی، دانشگاه هنر اصفهان، اصفهان، ایران. رایانامه: p.darouei@au.ac.ir

تلفن: ۰۹۱۳۳۱۸۷۲۴۵

مقدمه

در دوران جنگ، کودکان بی‌گناه به ناچار قربانیانی هستند که بار سنگینی از آسیب‌های ناشی از این تنش‌ها را بر دوش می‌کشند. برای بیش از ده سال، کودکان سوری به دلیل بمب‌گذاری‌ها، گرسنگی و از دست دادن عزیزان با مشکلات فراوانی روبه‌رو شده‌اند. خرابی خانه‌هایشان و کمبود وجود خدمات روانشناختی رنجشان را بیشتر کرده است. به همین دلیل، اکثر کودکان در سوریه نشانه‌های شدیدی از استرس روانی را دارا هستند، همانطور که در یک مطالعه توسط حجازی و همکاران (۲۰۱۵) نشان داده شده است. علاوه بر این، ۷۱٪ از کودکان سوری مشکلات روانی متنوع را دارند و تقریباً یک سوم کودکان سوری دارای مشکلات سلامت روانی از جمله اضطراب، افسردگی، خستگی و اختلالات خواب هستند (یونیسف، ۲۰۲۲). اختلال آسیب ثانویه^۱ زمانی رخ می‌دهد که یک فرد اثرات یک حادثه آسیب‌زا را به صورت غیرمستقیم تجربه کند. به عنوان مثال، کودکان ممکن است بیشتر تحت تأثیر وضعیت عاطفی و رفتاری والدینشان قرار گیرند تا خطرات واقعی موجود؛ یعنی وقتی یکی از والدین با اختلال استرس پس از ضربه، رفتار خشونت‌آمیز یا متهاجمانه، دوری عاطفی یا اجتناب را نشان دهد (دکل و گلدبات، ۲۰۰۸). نشانه‌های اختلال آسیب ثانویه شامل خستگی یا بیماری، عصبانیت، کاهش بهره‌وری، احساس ناامیدی، افسردگی، تجربه مجدد از رویداد، کابوس‌ها، اضطراب، اجتناب از افراد یا فعالیت‌ها، خشم مداوم و احساس اندوه باقی‌مانده است (زیگفرید، ۲۰۰۸)؛ همچنین ترس از شکست^۲ یک احساس است که ممکن است در بسیاری از زمینه‌های زندگی، از جمله تحصیل، شغل و روابط، تجربه شود (سواری، ۲۰۲۰). ترس از شکست می‌تواند تأثیرات منفی بر روان‌شناسی فرد داشته باشد. این ترس ممکن است باعث شود که فرد از انجام کارهایی که به نظرش دشوار و پرخطر می‌آیند، اجتناب کند و در نتیجه از فرصت‌هایی که ممکن است برای پیشرفت و رشد وجود داشته باشد، بازماند. ترس از شکست ممکن است باعث کاهش اعتماد به نفس و افزایش استرس و اضطراب شود (کارگری، ۱۳۹۷). تجربه شرم، خجالت، کاهش عزت نفس، داشتن آینده نامعلوم، ترس از دست دادن به علاقه افراد مهم،

و ترس از ناراحت شدن افراد مهم، از ابعاد ترس از شکست هستند (سیدریس و کافتسیون، ۲۰۰۸ و ساکار و جویت، ۲۰۱۰). علاوه بر این درمان شناختی رفتاری (CBT)^۳ در درمان اختلالات مختلف سلامت روانی، از جمله اختلالات اضطرابی، افسردگی و اختلال استرس پس از ضربه (PTSD)^۴، به اثبات رسیده است (سامهر، ۲۰۲۲). با درمان شناختی رفتاری فرد یاد می‌گیرد که خیال و فکر خود را به طور عینی بررسی کند و بیازماید (ویسکرمی و همکاران، ۱۳۹۶)؛ همچنین ثابت شده است که این روش در مقابله با استرس ترومای ثانویه STS نیز مؤثر است (دبلینگر، ۲۰۲۰). یکی از مداخلات درمانی که بر پایه روش درمان شناختی رفتاری است، برنامه گربه سازگار^۵ است (کندال و هدکی، ۲۰۱۶). این برنامه از بازسازی شناختی استفاده می‌کند تا درکی از راهبردهای جایگزین برای مدیریت اضطراب را ترویج دهد (هادسون، ۲۰۰۲) و برنامه درمانی گربه سازگار بر افزایش جرأت‌مندی کودکان مبتلا به اختلال اضطرابی تأثیر دارد (شکری میرحسینی، ۱۴۰۰). علاوه بر این، باید توجه داشت که شرکت در فعالیت‌های هنری می‌تواند بهره‌های شناختی برای کودکان داشته باشد. کودکان از طریق خلق هنر، قادر به حل مسائل، تفکر انتقادی و داشتن آگاهی فضایی هستند (زابلینا، ۲۰۲۰) و هنر می‌تواند به کودکان کمک کند تا حافظه کاری، توجه و تمرکز خود را توسعه دهند (کونتوراس، ۲۰۱۸). از اواخر دهه ۱۸۰۰ تا ۱۹۰۰ م. تخصص‌های روان‌پزشکی به آرامی به فواید هنر در درمان بیماران روانی پی بردند. در دهه‌های ۱۹۳۰ و ۱۹۴۰ م. روان‌درمانگران به خاطر اینکه متوجه شدند گفتاردرمانی برای برآورده کردن نیازهای همه مراجعه‌کنندگان کفایت نمی‌کند، به ارتقای خودابرازی غیرکلامی پرداختند. همچنین، ثبت شده است که یونانیان از نمایش و موسیقی برای رسیدن به «روان‌پالایی» استفاده می‌کردند، برای کودکان یا نوجوانانی که مورد آزار قرار گرفته‌اند یا شاهد خشونت بوده‌اند، هنر بیانگر راهی برای خودابرازی در مواقعی است که صحبت کردن ناامن و غیرممکن به نظر می‌رسد یا زمانی که کلمات برای توصیف ترس‌ها، اضطراب‌ها و سایر احساسات آن‌ها کافی نیستند (مالکیودی، ۲۰۰۵). تأثیر چندین رویکرد درمانی بر ترس از شکست مورد مطالعه قرار گرفته است. برای

4. Post-traumatic stress disorder

5. Coping Cat Program

1. Secondary Trauma Disorder (STS)

2. Feat of failure

3. Cognitive behavioral therapy (CBT)

مقاومت در برابر آن است. همچنین، مطالعه‌ای در سال ۲۰۲۲ نشان داد که هنردرمانی به افراد کمک می‌کند تا استراتژی‌های مقابله‌ای را برای مواجهه با ترس از شکست به کار گیرند. بدین ترتیب می‌توان استراتژی‌های مقابله‌ای مؤثر را در میان جوانان ترویج کرد؛ به ویژه از طریق مشاوره گروهی و استفاده از تکنیک‌های هنر درمانی (سافونوا، ۲۰۲۲). بررسی تحقیقات فوق‌گویی آن است که در هیچ یک از پژوهش‌ها به ترکیب هنردرمانی بیانگر با مداخلات روانشناختی برای حل مشکلات روانی کودکان سوری، پرداخته نشده است. علاوه بر این، برای اولین بار است که هنردرمانی با برنامه گربه سازگار ترکیب شده است. لذا خلاء تحقیقاتی در این حوزه آشکار است. بنابراین، با توجه به سوابق نویسنده اول این پژوهش، که یک هنرمند سوری است و مشاهدات عملی، تحلیل نقاشی‌ها و مصاحبه با کودکان سوری در طول یک دوره کاری که در سوریه به عنوان معلم هنری برای کودکان داشته و همچنین با شرکت در فعالیت‌های مختلف با هدف ارائه حمایت روانی به کودکانی که به‌طور مستقیم تحت تأثیر جنگ قرار گرفته‌اند، و نیز سوابق پژوهشی نویسنده دوم در حوزه هنردرمانی و نویسنده سوم در حوزه روانشناسی کودک، برنامه‌های هنری به طور یکپارچه منطبق بر برنامه گربه سازگار با اعتبار محتوایی لاوشه^۱ ۰/۸۹ ارائه شده است (کلثوم و همکاران، ۲۰۲۳). هدف این مطالعه ارزیابی تأثیر این روش درمانی بر ترس از شکست در کودکان سوری است که علائم اختلال آسیب ثانویه را نشان می‌دهند. این مطالعه به توسعه دانش موجود درباره روش‌های درمانی مؤثر بر کاهش علائم اضطراب در کودکان تحت تأثیر جنگ کمک می‌کند. لذا سؤال اصلی پژوهش حاضر این است که آیا بسته هنردرمانی بیانگر مبتنی بر برنامه گربه سازگار، بر کاهش ترس از شکست در کودکان جنگ سوریه دارای علائم استرس آسیب ثانویه (STS)، تأثیر دارد؟

روش

الف) طرح پژوهش و شرکت‌کنندگان: روش پژوهش حاضر نیمه تجربی با طرح پیش‌آزمون - پس‌آزمون و پیگیری (۱۲ هفته) با گروه گواه بود. در کودکان سوری ۱۰-۱۲ سال دارای علائم استرس آسیب ثانویه (STS) است (کودکانی که نمره‌ی بالاتر از ۳۸ کسب می‌نمایند). ابزار

مثال، در مطالعه ابریشم کار (۱۴۰۱)، تأثیر برنامه آموزشی نشاط معنوی بر ترس از شکست و امنیت روانی ورزشکاران بررسی شد. این مطالعه با استفاده از روش مطالعه شبه تجربی و طرح تحقیق پیش‌آزمون و پس‌آزمون صورت گرفت. همچنین، چند پژوهش، تأثیر درمان شناختی رفتاری بر ترس از شکست را مورد بررسی قرار دادند. به عنوان مثال، پژوهش حاج اکبری (۱۴۰۰) با هدف بررسی اثربخشی درمان گروهی مبتنی بر پذیرش و تعهد بر شرم درونی‌شده و ترس از شکست در دختران پایه ششم انجام شد. نتایج این پژوهش نشان داد که درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد می‌تواند به عنوان یک مداخله مؤثر برای کاهش ترس از شکست در دانش‌آموزان دختر استفاده شود. همانطور که در پژوهش بهاروند (۲۰۲۰) با هدف بررسی اثربخشی درمان شناختی رفتاری بر کاهش علائم اختلال استرس پس از سانحه زنان سیل زده انجام شد و نتایج این پژوهش تأثیر درمان شناختی رفتاری را تأیید کرد.

با این حال، بر پایه مطالعات نویسنده‌گان این پژوهش، تحقیقات جاری بر روی مشکلات روانی کودکان تحت تأثیر جنگ در سوریه، تا کنون نتایج مهمی به ارمغان آورده‌اند. یکی از این مطالعات، مربوط به ارزیابی اثرات درمانی شناختی و مثبت (CPPT) در کودکان و نوجوانان سوری در دوران جنگ است (کویبتاری، ۲۰۱۸). همچنین، استفاده از روان‌پزشکی از راه دور در اردن جهت افزایش دسترسی پناهجویان سوری به خدمات سلامت روان مورد بررسی قرار گرفته است؛ به ویژه در مدیریت موارد روان‌پزشکی مقاوم به درمان. پراکندگی بالای اختلال استرس پس از ضربه (PTSD)، اضطراب و اختلالات مزاجی در کودکان پناهجو، نیاز فوری به حمایت از سلامت روان در مناطق جنگی را آشکار می‌سازد (جفی بهلول، ۲۰۱۴). همچنین، تحقیق دیگری در ترکیه انجام شده است که هدفش درک بهتر آموزش کار گروهی برای متخصصان سلامت روانی است که به کودکان پناهنده سوری رسیدگی می‌کنند (سوالپ، ۲۰۲۱). و بطور کلی، تعداد محدودی از مطالعات، از هنر برای درمان ترس از شکست استفاده کرده‌اند. از جمله در پژوهش تاراپاتا (۲۰۱۹) مشخص شد که هنر درمانی می‌تواند مقاومت در برابر استرس را افزایش دهد، که یک عامل مهم در پیشروی در برابر ترس از شکست است. بر پایه مطالعات انجام‌شده می‌توان گفت که هنردرمانی یکی از مؤثرترین روش‌ها در جلوگیری از استرس و افزایش

¹. Lawshe

۰/۸۹، ۰/۷۵، ۰/۷۴ و ۰/۷۷ گزارش کردند؛ همچنین، روایی محتوایی و سازه پرسشنامه مطلوب گزارش گردید. ضریب آلفای کرونباخ^۲ برای این پرسشنامه در پژوهش حاضر ۰/۸۲۹ به دست آمد.

پرسشنامه ارزیابی شکست در عملکرد (PFAI)^۳: توسط کونروی و همکاران در سال (۲۰۰۲) بر اساس نظریه شناختی-انگیزشی-ارتباطی لازاروس (۱۹۹۱) طراحی شده که در مجموع با دیگر روش‌های چند بعدی سنجش ترس از شکست هماهنگی دارد. تحلیل عاملی اکتشافی نشان داد که این پرسشنامه ۲۵ سؤالی، پنج بعدی مرتبط با ترس از شکست را اندازه می‌گیرد: ترس از تجربه شرم و خجالت (FESE)^۴، ترس از کاهش عزت نفس (FDOSE)^۵، ترس از داشتن آینده‌ای نامعلوم (FHUF)^۶، ترس از دست دادن علاقه افراد مهم (FIOLI)^۷، ترس از ناراحت شدن افراد مهم (FUIO)^۸. این مقیاس دارای ضریب همبستگی بالا با فرم اصلی مقیاس می‌باشد، علاوه بر این دارای روایی همگرا و اگرایی قابل قبولی با سایر مقیاس‌های مرتبط بوده است (کونروی و همکاران، ۲۰۰۲). در ایران، پایایی مقیاس در پژوهش عبدلی و همکاران (۱۳۹۲) بر روی نمونه‌هایی از دانشجویان ورزشکار عضو تیم‌های دانشگاهی و ملی بود و روایی محتوایی و سازه پرسشنامه مطلوب گزارش گردید. برای این پرسشنامه در پژوهش حاضر، ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۹۲ به دست آمد.

بسته هنر درمانی بیانگر مبتنی بر برنامه گریه سازگار: این بسته درمانی در یک مطالعه جداگانه (کلثوم و همکاران، ۲۰۲۳) تهیه شده است. بسته مذکور، با استفاده از روش کمی-کیفی به طور کامل بر اساس چارچوب برنامه "گریه سازگار" طراحی شده است. بدین معنا که تمامی جلسات برنامه گریه سازگار، بر اساس تجربیات نگارندگان و با استفاده از مشاهدات زنده و مصاحبه و تعامل مستقیم با کودکان در مناطق تحت تأثیر جنگ (نگارنده اول)، و با بهره‌گیری از کتب و مقالات منتشر شده درباره هنر درمانی، به زبان هنر و در قالب برنامه و تمرین هنر بیانگر (با ادغام تمام رسانه‌های هنری رایج) بازخوانی شد (کلثوم و همکاران، ۲۰۲۳). هشت جلسه‌ی اول، مطابق با برنامه گریه سازگار، بر این تمرکز دارد که به کودک کمک کنیم تا دریابد چه زمانی احساس اضطراب یا افسردگی دارد و

ارزیابی استفاده شده، مقیاس استرس ثانویه بود که توسط براید (۲۰۱۴) ساخته شد، جامعه آماری تمامی کودکان جنگ‌زده ۱۰-۱۲ ساله سوری بودند که شامل کودکان دمشق، حلب و دیرالزور بوده که برای درمان ماندن از جنگ به شهر السلمیه مهاجرت کرده بودند و بطور رسمی ساکن شهر السلمیه شدند، نمونه‌گیری در دو مرحله انجام گردید ابتدا با روش نمونه‌گیری هدفمند از میان کودکان ۱۰-۱۲ در مدرسه الفاطمیه و مدرسه قتیبه ابن مسلم الباهلی، آزمون اختلال استرس ثانویه STSS روی ۱۵۳ کودک شامل ۸۴ دختر (۵۴٪) و ۶۹ پسر (۴۶٪) انجام شد، در میان این شرکت‌کنندگان، ۴۴ کودک (۲۷.۷٪) نشانه‌های اختلال استرس ثانویه را دارا بودند (با نمره ۳۸ به بالا) و برای این پژوهش انتخاب شدند. سپس با روش نمونه‌گیری داوطلبانه از این میان، بر اساس ملاک ورود و خروج، ۲۰ نفر انتخاب و به طور تصادفی به دو گروه ۱۰ نفری آزمایش و گواه تقسیم شدند. ملاک‌های ورود، شامل عدم ابتلا به بیماری خاص جسمی یا روانی شدید (با مصرف دارو)، اعلام رضایت مبنی بر همکاری در پژوهش جهت باسخگویی به آزمون، و میزان علاقه‌مندی به انجام کار هنری بود. همچنین ملاک‌های خروج، شامل غیبت در بیشتر از دو جلسه مداخله و شرکت در سایر کارگاه‌های روانشناسی بود. هر دو گروه در پیش‌آزمون با پرسشنامه ارزیابی شکست در عملکرد شرکت کردند، گروه آزمایش در جلسات برنامه هنر درمانی بیانگر بر اساس برنامه گریه سازگار شرکت داشتند ولی گروه گواه هیچ مداخله‌ای دریافت نکرد؛ سپس هر دو گروه در پس‌آزمون و پیگیری ۳ ماهه نیز مجدداً مورد سنجش قرار گرفتند.

(ب) ابزار

پرسشنامه استاندارد استرس آسیب ثانویه (STSS)^۱: مقیاس تشخیصی استرس آسیب ثانویه (STS) توسط براید و همکاران در سال (۲۰۰۴) ساخته شده و براساس معیارهای DSM-IV-TR است. این مقیاس ۱۷ سؤال دارد که نمره ۳۸ به بالا نشان دهنده شاخص‌های استرس آسیب ثانویه است. در ایران، رضاپور میرصالح و همکاران (۱۳۹۳) ضریب آلفای کرونباخ کل مقیاس و خرده مقیاس‌های مزاحمت، اجتناب و برانگیختگی را به ترتیب

۵. Fear of Devaluing One's Self-Estimate

۶. Fear of Having an Uncertain Future

۷. Fear of Important Others Losing Interest

۸. Fear of Upsetting Important Others

۱. Secondary Traumatic Stress Scale

۲. Alpha Cronbach

۳. The Performance Failure Appraisal Inventory

۴. Fear of Experiencing Shame and Embarrassment

آسان برای کودکان فراهم شود و پیوستگی جلسات حفظ شود. یک کودک پس از جلسه اول انصراف داد و کودک دیگری جایگزین شد. به طور کلی، تعهد به جلسات درمانی و مشارکت در فعالیت های هنری خوب بود (تصویر ۱).



تصویر ۱. گروه کودکان سوری در حین شرکت در جلسات هنر درمانی



تصویر ۲. کودکان در تمرین شناسایی واکنش های بدنی به اضطراب

در بخش آموزش روانشناختی جلسات، تمرکز بر آموزش کودکان برای شناسایی واکنش های بدنی به اضطراب (تصویر ۲)، صحبت کردن درباره ترس هایشان، همراه با تمرینات آرامش و تکنیک های مواجهه خیالی با استفاده از کارت های رنگی مذکور در برنامه درمانی بود. این کارت ها در بخش دوم جلسات مورد استفاده قرار می گرفتند که بر درمان مواجهه خیالی تمرکز داشتند و به کودکان اجازه می دادند به رویدادهای مربوط به جنگی که شاهد یا شنیده بودند و به طور عمیق در خاطرات آنها نقش بسته بود، پرداخته و آنها را تصویر کنند. این فرآیند شامل نقاشی مکان ها و یا افراد خاصی بود که آنها را از دست داده اند. در نهایت، جلسات با حضور

راهنماهایی را نیز برای مدیریت یا بهبود استرس معرفی می کند. این راهنماها عبارتند از: شناسایی برانگیختگی بدن، بازیابی آرامش، شناخت افکار اضطراب آمیز و حل مسئله. این مهارت ها به ترتیبی آموزش داده می شوند که به کودک اجازه می دهد مهارت را بر روی مهارتی دیگر شکل دهد.

چهار مفهوم مهم به ترتیب به کودک ارائه می شود. نخست به کودک آموزش داده می شود که نحوه ی پاسخ دهی بدنش به اضطراب را تشخیص دهد. دوم، کودک یاد می گیرد که افکار و انتظارات اضطراب آمیزی را که ممکن است داشته باشد تشخیص دهد. سوم، از طریق راهنماهایی مانند حل مسئله و افکار انطباقی، راه هایی برای مبارزه با افکار و انتظارات اضطراب آمیز به کودک آموزش داده می شود. چهارم، کودک با این مفهوم آشنا می شود که در مواجهه با موقعیت های اضطراب آور، برای موفقیت جزئی یا کامل، به خود پاداش دهد. این چهار مفهوم در مرحله ی آموزش این درمان با استفاده از سرواژه ی (FEAR) ارائه شده است که در آن: F یادآور این است که احساس ترس می کنی؟؛ E به این معنی است که منتظر اتفاق بدی هستی؟؛ A نشان نگرش و اقدامات کمک کننده است و R نماد نتایج و جوایز.

تمرکز هشت جلسه ی پایانی بر مواجهه ی درمانی خیالی است که به وسیله ی هنر با استفاده از سلسله مراتب FEAR، کودک در مواجهه با موقعیت های اضطراب آور قرار گیرد و در این بین، مهارت هایی که کودک در هشت جلسه اول یاد گرفته است به کار گرفته شود. تمرین های مواجهه ی درمانی خیالی ترتیبی اند: تمرین های ابتدایی مواجهه نسبت به تمرین های بعدی کمتر اضطراب زا هستند.

جدول ۱ خلاصه جلسه بسته هنر درمانی مبتنی بر برنامه گربه سازگار را نشان می دهد که شامل خلاصه ای از شرح جلسه های درمان به همراه تکلیف های خواسته شده از کودکان در منزل در پایان هر جلسه است.

ج) روش اجرا

کودکانی که موافقت خود را برای شرکت در پژوهش داده بودند به صورت تصادفی به دو گروه تقسیم شدند. گروه آزمایش شامل شانزده جلسه هنر درمانی بیانگر به مدت ۶۰ دقیقه بود. جلسات در یک مؤسسه آموزشی خصوصی نزدیک به مدارس کودکان برگزار شد تا دسترسی

والدین خاتمه یافته که در آن نمونه‌های هنری کودکان به نمایش گذاشته شد و پاداش‌های نمادین به آن‌ها اهدا گردید.

جدول ۱. خلاصه جلسه بسته هنر درمانی مبتنی بر برنامه گربه سازگار، (کلثوم، وهمکاران، ۲۰۲۳)

عنوان جلسه	محتوای جلسات	تکلیف خانه
۱	حس بز: کشیدن اشکال در هوا برای برانگیختن تخیل بازی خط‌خطی: بچه‌ها کنار هم با چشمان باز یا بسته روی یک برگه‌ی بزرگ خط‌خطی کنند و سپس توسط هم گروهی‌ها تبدیل به نقاشی هدفمند می‌شود	تزیین اسم: نام خود را به عربی یا انگلیسی تزیین کنند و هر طور که دوست دارند رنگ آمیزی‌اش کنند
۲	مشاهده و نقد بخشی از یک انیمیشن (Inside Out): احساسات و افکاری را که در ذهن انسان جریان دارد (عشق، ترس، عصبانیت...) نشان می‌دهد بازی نمایشی با ماسک‌های ایموجی	نقاشی حالات مختلف: هر کودک یک برگ کاغذ می‌گیرد که شامل یک سری چهره‌ی بدون حالت است و کودک برای هر چهره به انتخاب خود حالاتی را نقاشی می‌کند
۳	در حال عبور از رودخانه بکشید: بچه‌ها باید یک قایق کاغذی و رودخانه‌ای از کاغذ آبی بسازند و خود را در آن قایق تصور کنند	نقاشی کردن یک کابوس: با استفاده از خودکار و رنگ، هر کودک چیزی را می‌کشد که هنگام خواب از آن می‌ترسد کارت زرد را بدهید تا در خانه کاملش کند.
۴	کشدن رد بدن روی دیوار: یک خط بیرونی اطراف بدن او ترسیم می‌کند تا طرحی ساده از بدن انسان باشد، و جای احساس اضطراب بچه‌ها روی طرح بدن می‌چسباند. آشنایی با مفهوم اول از مفاهیم (fear) (کارت زرد).	ساختن ماندالا (کشیدن خطوط کلی در طول جلسه و تکمیل آن در خانه) کارت زرد را بدهید تا در خانه کاملش کند.
۵	نمایش (ربات - عروسک): با سفت کردن عضلات مثل یک ربات کار تونی، و یک عروسک پوشیده از خز را که مفصلی ندارد، بازی می‌کند . باز کردن با نخ‌های کاموا	نقاشی تخم‌مرغ جادویی: هر کودک یک تخم‌مرغ جادویی بکشد و آنچه را ازش بیرون می‌آید نیز ترسیم کند (از برون به درون) کارت زرد و قرمز را بدهید تا در خانه کاملش کند.
۶	آرامش با موسیقی (آنچه را می‌شنوید با خطوط منحنی ترسیم کنید) . از چیزی که می‌ترسی نقاشی بکش یک بیضی بزرگ بکشید و تصور کنید که داخل یک غار هستید و این شکل ورودی غار است. در بیرون چه می‌بینید؟ (از درون به برون) . آشنایی با مفهوم دوم از مفاهیم (fear) (کارت قرمز) . ساختن ییک اثر با ترکیب عکس‌های یک مجله	خود را به عنوان یک ابرقهرمان نقاشی کنید کارت زرد، قرمز و آبی را بدهید تا در خانه کاملش کند.
۷	نمایش خیمه‌شب‌بازی با استفاده از یک عروسک دستکشی داستان‌های کوتاهی را تعریف و اجرا می‌کند آشنایی با مفهوم سوم از مفاهیم (fear) (کارت آبی) . کار دست‌ی مدال المپیک	روبان جایزه‌ی کاغذی: هر کودک در خانه یک روبان جایزه‌ی کاغذی به شکلی که دوست دارد می‌سازد و نام خود را روی آن می‌نویسد. کارت زرد، قرمز، آبی و سبز را بدهید تا در خانه کاملش کند.
۸	یک کارت تشکر: هر کودک با اسم خود و با استفاده از کاغذ رنگی و رنگ‌های مختلف یک کارت تشکر برای خود درست می‌کند آشنایی با مفهوم چهارم از مفاهیم (fear) (کارت سبز) والدین به جلسه دعوت می‌شوند، بچه‌ها نقاشی‌هایشان را مانند یک گالری هنری به دیوار می‌آویزند.	استراحت
۹	والدین این آثار هنری را می‌خرند و هنردرمانگر مدال‌های المپیک را به گردن می‌اندازد. تجهیزات جنگی و سلاح‌ها: بچه‌ها با استفاده از نقاشی و روش کولاژ ابزار و سلاح‌های مورد استفاده در جنگ سوریه را می‌سازند	مواجهه در موقعیت‌هایی با اضطراب کم
۱۰	مواجهه از طریق موسیقی: قطعه‌ی از یک موسیقی جنگی را پخش می‌شود و بچه‌ها باید آن موسیقی را به روش بیانی و با استفاده از خطوط انتزاعی تفسیر کنند نقاشی‌های مختلف هنرمندان سوری از جنگ نمایش داده می‌شود و هر کودک درباره‌ی احساسات خود راجع به این نقاشی‌ها توضیح می‌دهد هر کودک می‌خواهد که احساسات خود را با نقاشی بیان کند.	مواجهه در موقعیت‌هایی با اضطراب کم

آموزش روانشناختی و

درمان هیپوتراپی و

عنوان جلسه	محتوای جلسات	تکلیف خانه
۱۱	عکس‌های واقعی مختلفی از جنگ سوریه را نشان می‌دهید و هر کودک احساس خود را درباره‌ی این عکس‌ها توضیح می‌دهد. هر کودک می‌خواهد که احساسات خود را با نقاشی بیان کند. نمایش ابزارهای مربوط به جنگ: شامل سلاح‌ها و ... در قالب فلش کارت و خواندن اشعار جنگی و نقد آن‌ها	با کارت‌های رنگی روی تکمیل طرح FEAR برای موقعیت‌های اضطراب متوسط کار کنید
۱۲	یک دشمن (داعشی) را همانطور که تصور می‌کنند نقاشی کنند و احساس خود را بیان کنند	با کارت‌های رنگی روی تکمیل طرح FEAR برای موقعیت‌های اضطراب متوسط کار کنید
۱۳	ترسیم شهر یا روستا یا خانه‌ی ویران کودک قبل و بعد از جنگ	با کارت‌های رنگی روی تکمیل طرح FEAR برای موقعیت‌های اضطراب زیاد کار کنید
۱۴	طراحی پرتره: کودک عزیزی (از خانواده یا دوستانش) را که در جنگ از دست داده است ترسیم می‌کند و در حاشیه‌ی نقاشی احساسات خود را نسبت به آن شخص در قالب نامه‌ای برای او می‌نویسد	با کارت‌های رنگی روی تکمیل طرح FEAR برای موقعیت‌های اضطراب زیاد کار کنید
۱۵	جنگ و احساسات کودکان در مورد اثرات آن در قالب هنر چیدمانی و مفهومی توصیف می‌شود	با کارت‌های رنگی روی تکمیل طرح FEAR برای موقعیت‌های اضطراب زیاد کار کنید
۱۶	جام قهرمانی کاغذی: به کودک یک جام از پیش ساخته شده داده می‌شود تا هر طور که دوست دارد آن را تزئین کند در حضور والدین، هنر چیدمانی که در جلسه‌ی قبل آماده شده بود به نمایش در می‌آید جام قهرمانی کاغذی که جلسه‌ی قبل ساخته شده بود، به هر کودک اهدا می‌شود.	زمان اوج نمایشگاه هنر چیدمان با حضور والدین

یافته‌ها

۰/۰۰۱، نتایج حاکی از آن است که کواریانس‌ها یا روابط بین نمرات ترس از شکست کودکان سوری دارای علائم استرس آسیب ثانویه تبدیل شده با ماتریس واحد متناسب نیست. این پیش فرض مورد آزمایش قرار گرفت و تأیید نشد ($p < ۰/۰۵$). با توجه به نتایج کولموگروف اسمیرنوف و ماچلی، استفاده از آزمون‌های پارامتریک در مراحل پیش آزمون، پس آزمون و پیگیری امکان‌پذیر است. نتایج جدول (۲) میانگین تعدیل شده نمرات ترس از شکست در گروه‌های مورد مطالعه را نشان می‌دهد. نتایج حاکی از آن است که میانگین نمرات ترس از شکست در گروه آزمایش (بسته درمانی بیانگر مبتنی بر برنامه گربه سازگار) از گروه کنترل کمتر بوده است.

در پژوهش حاضر ۲۰ کودک حضور داشتند، شامل ۱۱ دختر (۵۵٪) و ۹ پسر (۴۵٪)، که به صورت تصادفی در دو گروه آزمایش و گواه تقسیم شدند. میانگین (انحراف استاندارد) شرکت کنندگان در گروه آزمایش، ۱۰/۹ (۳/۱۶)، و میانگین (انحراف استاندارد) شرکت کنندگان در گروه گواه، ۱۱/۱ (۳/۱۱) بود. برای تحلیل نتایج مقیاس‌های کمی مربوط به علائم ترس از شکست، از تحلیل واریانس با اندازه‌گیری مکرر استفاده شد. متغیرهای وابسته شاخص ارزیابی شکست در عملکرد (PFAI) و متغیر مستقل، برنامه هنردرمانی بیانگر است. نتایج آماری در جدول (۲) و (۳) با استفاده از نرم‌افزار SPSS_{v26} تحلیل شدند:

نتایج آزمون لوین در مورد همسانی واریانس نمرات ترس از شکست نشان می‌دهد که با نسبت $F = ۱/۸۴۰$ و سطح معناداری ۰/۱۷۸، نتایج حاکی از آن است که برای نمرات ترس از شکست تساوی واریانس‌ها برقرار است. نتایج آزمون ماچلی را برای بررسی تناسب کواریانس‌های ترس از شکست می‌دهد که میزان ماچلی ۰/۵۳۹ و مجذور خی دو ۱۶/۰۶۲ و Sig

جدول ۲. مقایسه میانگین و انحراف معیار نمرات ترس از شکست و مؤلفه‌های آن در کودکان سوری دارای علائم استرس آسیب ثانویه در مراحل پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پیگیری

شاخص‌های آماری مقیاس	آزمایش (بسته درمانی بیانگر مبتنی بر برنامه گربه سازگار)								
	نوع آزمون	میانگین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی	میانگین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی
ترس از کاهش عزت‌نفس	پیش‌آزمون	۲/۶۰	۱/۱۷	-۰/۸۴۰	-۱/۴۴۹	۲/۵۰	۱/۵۸	-۱/۳۵۸	-۰/۶۸۸
	پس‌آزمون	۰/۴۰	۱/۴۲	-۰/۲۰۴	-۱/۱۲۴	۲/۶۰	۱/۰۷	-۰/۲۰۴	-۱/۱۲۴
	پیگیری	۰/۵۰	۲/۰۶	-۰/۳۱۰	-۱/۲۱۰	۲/۵۰	۱/۰۸	-۰/۳۱۰	-۱/۲۱۰
ترس از داشتن آینده‌های نامعلوم	پیش‌آزمون	۳/۱۰	۰/۷۳	-۰/۱۶۶	-۰/۷۳۴	۲/۸۰	۱/۱۳	-۱/۵۲۲	-۲/۷۵۰
	پس‌آزمون	۱	۱/۴۹	-۰/۱۰۴	-۰/۷۲۴	۳/۲۰	۱/۵۴	-۰/۹۲۲	-۲/۹۲۲
	پیگیری	۰/۸	۱/۷۵	-۰/۱۱۰	-۰/۹۸۶	۲/۶۰	۱/۳۴	-۰/۸۲۲	-۰/۸۲۲
ترس از ناراحت شدن افراد مهم	پیش‌آزمون	۲/۹۰	۱/۵۲	-۰/۴۷۹	-۱/۴۱۳	۳/۱۰	۰/۵۶	-۰/۴۹۱	-۰/۴۹۸
	پس‌آزمون	۰/۹۰	۲/۰۷	-۰/۱۷۹	-۰/۳۰۹	۳/۱۰	۱/۲۸	-۰/۶۹۱	-۰/۱۹۱
	پیگیری	۱/۳۰	۱/۴۱	-۰/۲۰۹	-۰/۳۷۹	۲/۶۰	۱/۷۱	-۰/۶۰۱	۰/۲۲۱
ترس از دست دادن علاقه افراد مهم	پیش‌آزمون	۶/۵	۰/۷۰	-۰/۶۴۰	-۰/۷۴۱	۴/۸۰	۱/۲۲	-۰/۳۰۲	-۰/۵۲۷
	پس‌آزمون	۱/۶۰	۱/۳۴	-۰/۳۴۰	-۰/۵۴۰	۳/۵۰	۰/۹۷	-۰/۵۰۵	-۰/۳۰۵
	پیگیری	۱/۹۰	۲/۱۳	-۰/۳۴۰	-۰/۵۱۰	۴	۱/۱۵	-۰/۶۰۲	۰/۱۰۸
ترس از تجربه شرم و خجالت	پیش‌آزمون	۴/۷۰	۰/۹۴	-۰/۷۲۶	-۰/۳۲۸	۲/۷۰	۱/۴۹	-۰/۳۰۲	-۰/۵۵۷
	پس‌آزمون	۰/۷۰	۱/۱۵	-۰/۵۲۱	-۰/۵۲۲	۲/۸۰	۲/۲۰	-۰/۴۱۳	-۰/۲۲۷
	پیگیری	۱/۳۰	۱/۳۳	-۰/۶۲۶	-۰/۹۲۳	۳/۲۰	۲/۱۴	-۰/۵۱۰	۰/۱۱۳
ترس از شکست	پیش‌آزمون	۱۹/۹۰	۲/۴۶	-۰/۷۲۴	-۰/۸۸۶	۱۵/۵۰	۲/۵۴	-۰/۴۰۲	-۰/۶۳۷
	پس‌آزمون	۵/۳۰	۴/۷۱	-۰/۱۶۴	-۰/۸۲۴	۱۴/۴۰	۳/۲۷	-۰/۹۹۲	-۰/۱۵۴
	پیگیری	۶/۴۰	۴/۲۲	-۰/۳۴۰	-۱/۰۰۰	۱۳/۹۰	۴/۴۳	-۰/۹۰۲	۰/۲۸۴

جدول ۳. نتایج آزمون‌های چندمتغیری در تحلیل واریانس اندازه‌گیری تکرار شده (مکرر) برای ترس از شکست

اثر	مقدار	F	DF فرضیه	DF خطا	معناداری
اثر پیلایی	۰/۹۰۴	۱۲۲/۵۴۷	۲	۲۶	۰/۰۰۱
زمان × گروه	لامبدای ویلکز	۰/۰۹۶	۱۲۲/۵۴۷	۲۶	۰/۰۰۱
	اثر هتلینگ	۹/۴۲۷	۱۲۲/۵۴۷	۲۶	۰/۰۰۱
	بزرگترین ریشه روی	۹/۴۲۷	۱۲۲/۵۴۷	۲۶	۰/۰۰۱
تعامل زمان × گروه	اثر پیلایی	۰/۸۰۷	۹/۳۱۳	۵۴	۰/۰۰۱
	لامبدای ویلکز	۰/۲۰۴	۱۵/۷۸۱	۵۲	۰/۰۰۱
	اثر هتلینگ	۳/۸۴۸	۲۴/۰۴۸	۵۰	۰/۰۰۱
	بزرگترین ریشه روی	۳/۸۳۴	۵۱/۷۵۵	۲۷	۰/۰۰۱

پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پیگیری دارای تفاوت معنادار است، در جدول (۴) نتایج تحلیل واریانس اندازه‌گیری تکرار شده (مکرر) برای عامل درون گروهی (پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پیگیری) و تعامل درون گروهی و عامل بین گروهی (بسته درمانی بیانگر مبتنی بر برنامه گربه سازگار و گروه گواه) برای ترس از شکست ارائه شده است.

چنانچه در جدول (۳) مشاهده می‌شود در ترس از شکست عامل آزمون معنادار است به این معنی که تفاوت در پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پیگیری در ترس از شکست معنادار است. همچنین تعامل آزمون با عضویت گروهی معنادار است به این معنی که ترس از شکست بر حسب عضویت گروهی (بسته درمانی بیانگر مبتنی بر برنامه گربه سازگار و گروه گواه) در سه مرحله

جدول ۴. نتایج تحلیل واریانس اندازه‌گیری تکرار شده (مکرر) برای عامل درون گروهی و تعامل عامل درون گروهی و عامل بین گروهی برای متغیر ترس از شکست

منبع اثر	نوع تحلیل	مجموع مجدورات	درجه آزادی	میانگین مجدورات	ضریب F	معناداری	مجدور سهمی اتا	توان آزمون
زمان × گروه	بارعایت فرض کرویت	۲۱۱۷/۷۵۶	۲	۱۰۵۸/۸۷۸	۱۹۹/۴۱۷	۰/۰۰۱	۰/۸۸۱	۱
	گرین هاوس-گیزر	۲۱۱۷/۷۵۶	۱/۳۶۹	۱۵۴۶/۸۵۸	۱۹۹/۴۱۷	۰/۰۰۱	۰/۸۸۱	۱
	هاین فلت	۲۱۱۷/۷۵۶	۱/۵۲۴	۱۳۸۹/۲۲۹	۱۹۹/۴۱۷	۰/۰۰۱	۰/۸۸۱	۱
	حد پایین	۲۱۱۷/۷۵۶	۱	۲۱۱۷/۷۵۶	۱۹۹/۴۱۷	۰/۰۰۱	۰/۸۸۱	۱
تعامل زمان × گروه	بارعایت فرض کرویت	۸۱۱/۵۱۱	۴	۲۰۲/۸۷۸	۳۸/۲۰۸	۰/۰۰۱	۰/۷۳۹	۱
	گرین هاوس-گیزر	۸۱۱/۵۱۱	۲/۷۳۸	۲۹۶/۳۷۳	۳۸/۲۰۸	۰/۰۰۱	۰/۷۳۹	۱
	هاین فلت	۸۱۱/۵۱۱	۳/۰۴۹	۲۶۶/۱۷۲	۳۸/۲۰۸	۰/۰۰۱	۰/۷۳۹	۱
	حد پایین	۸۱۱/۵۱۱	۲	۴۰۵/۷۵۶	۳۸/۲۰۸	۰/۰۰۱	۰/۷۳۹	۱

جدول ۶. نتایج آزمون تعقیبی بنفرونی برای نمرات ترس از شکست پیش آزمون، پس آزمون و پیگیری در گروه‌ها

متغیر وابسته	زمان	تفاوت میانگین	سطح معنی داری
ترس از شکست	پیش آزمون - پس آزمون	۱۰/۵۰۰	۰/۰۰۱
	پیش آزمون - پیگیری	۱۰/۰۶۷	۰/۰۰۱
	پس آزمون - پیگیری	-۰/۴۳۳	۰/۲۱۸
گروه	گواه	تفاوت میانگین	سطح معنی داری
	آزمایش	-۴/۰۶۷	۰/۰۱۳

همان طور که در جدول (۴) مشاهده می‌شود نتایج مبتنی بر گرین هاوس - گیزر ($F=199/417$, $df=1/369$ و $P<0/01$) نشان می‌دهد که در ترس از شکست بین پیش آزمون، پس آزمون و پیگیری تفاوت معناداری ($P<0/01$) وجود دارد. مجدور سهمی اتا برای عامل آزمون برابر با $0/881$ و توان آزمون برابر با 1 می‌باشد. این نتیجه نشان می‌دهد که $88/1$ درصد تفاوت بین پیش آزمون، پس آزمون و پیگیری در ترس از شکست مربوط به اعمال متغیر مستقل (بسته درمانی بیانگر مبتنی بر برنامه گربه سازگار) بوده که با صد در صد آن تأیید شده است. همچنین در ترس از شکست، تعامل آزمون با گروه‌های (گروه آزمایش بسته درمانی بیانگر مبتنی بر برنامه گربه سازگار و کنترل) بر حسب نتایج مبتنی بر گرین هاوس - گیزر ($F=38/208$, $df=2/738$ و $P<0/01$) معنادار است. به این معنی که بین پیش آزمون، پس آزمون و پیگیری در گروه آزمایش و گروه کنترل تفاوت معنادار وجود دارد. مجدور سهمی اتای تعامل آزمون × عضویت گروهی (آزمایش و کنترل) برابر $0/739$ و توان آزمون برابر 1 می‌باشد. این نتیجه نشان می‌دهد که $73/9$ تفاوت بین گروه‌های آزمایش با گروه کنترل در ترس از شکست مربوط به متغیر مستقل بسته درمانی بیانگر مبتنی بر برنامه گربه سازگار بوده که با صد در صد توان تأیید شده است.

جدول ۵. مقایسه نمرات ترس از شکست در گروه‌های مورد مطالعه

روش	میانگین تعدیل شده	انحراف معیار
آزمایش (بسته درمانی بیانگر مبتنی بر برنامه گربه سازگار)	۱۰/۵۳۳	۱/۰۸۱
گواه	۱۴/۶۰۰	۱/۰۸۱

نتایج آزمون بنفرونی در مقایسه اثر زمان در جدول (۶) حاکی از آن است که در بین نمرات پیش آزمون ترس از شکست با نمرات پس آزمون و پیگیری ترس از شکست تفاوت معنی دار وجود دارد. بین نمرات پس آزمون و پیگیری ترس از شکست تفاوت معنی داری مشاهده نشده است. همچنین نتایج آزمون بنفرونی در مقایسه اثرات گروه در جدول (۶) نشان می‌دهد که تفاوت نمرات ترس از شکست گروه آزمایش با گروه گواه تفاوت وجود دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش که با هدف سنجش اثربخشی برنامه هنر درمانی بیانگر مبتنی بر برنامه گربه سازگار، بر ترس از شکست کودکان سوری انجام شد، نتایج آن نشان می‌دهد که بسته هنر درمانی بیانگر مبتنی بر برنامه گربه سازگار برای کودکان تحت تأثیر جنگ مؤثر است. مشاهدات نشان داد که کودکان توانستند خاطرات مسدود شده را بهبود بخشند و درکی از ترس‌های خود پیدا کنند، این نشان می‌دهد روش‌های حسی برای دسترسی به خاطرات جنگ به یکپارچگی آن‌ها کمک می‌کند.

اختلالات روانی مرتبط با اضطراب، اهمیت کارت‌های رنگی تکمیل طرح FEAR باید به خوبی بیان شود. استفاده از این طرح به عنوان یک تکنیک، نه تنها در جلسات درمانی اهمیت دارد، بلکه به کودکان فرصت می‌دهد که این تکنیک را در زندگی خود به کار ببرند. این رویکرد به آن‌ها اجازه می‌دهد تا واکنش بدن به تنش را درک کنند و توانایی مقاومت در برابر آن را تقویت کنند. همچنین، باعث می‌شود که خود را به عنوان جایزه‌گیرنده از خودشان احساس کنند هنگامی که موفق می‌شوند مشکلات و چالش‌ها را پشت سر بگذارند. با استفاده از روش طرح FEAR، ما نه تنها یک پشتیبانی درمانی مؤثر را ارائه می‌دهیم، بلکه کودکان را تشویق می‌کنیم که مهارت‌های مهمی را در دست بگیرند که به آن‌ها در زندگی خارج از محیط درمانی هم کمک می‌کند و چون با انجام برنامه‌های هنری نیز همراه بود بواسطه تاثیر غیر کلامی هنر در کی بیشتر و بهتر از این برنامه حاصل شد؛ از طرف دیگر، جلسات پاداشی که شامل مدال‌ها و جام قهرمانی کاغذی ساخته شده توسط خود کودکان بود، نیز نقش بسیار مهمی در تشویق کودکان و شکستن باری‌های ترس و شکست ایفا کرد. این پاداش‌ها نقش مهمی در انگیزه‌بخشی و ارتقاء روحیه کودکان در طول مداخله داشتند این مشاهدات اهمیت درمانی هنر بیانگر در تسهیل بیان و ارتباط کودکان تحت تأثیر جنگ را بیان می‌کند. مطالعه نشان داد که درمان هنر بیانگر تأثیری در کاهش علائم ترس از شکست در کودکان سوری تحت تأثیر آسیب ثانویه داشته است. مقایسه این نتایج با گروه کنترل بدون درمان نشان می‌دهد که تغییرات نه به دلیل گذشت زمان، بلکه به دلیل برنامه درمانی خود است. با این حال، این پژوهش مواجه با محدودیت به دلیل نو و بدیع بودن برنامه اجرا شده (برنامه هنر درمانی بیانگر مبتنی بر گربه سازگار) بود، و عدم وجود تحقیقات پیشین، مقایسه‌ی نتایج را مشکل کرد؛ همچنین مصادف شدن اجرای بسته هنر درمانی با زلزله سوریه نیز از دیگر محدودیت‌ها و عوامل احتمالاً تاثیرگذار پیش‌بینی نشده بود. در نهایت، این مطالعه نشان می‌دهد که بسته هنردرمانی بیانگر مبتنی بر برنامه گربه سازگار دارای قابلیت‌های بالقوه برای درمان ترس از شکست در کودکان کودکان سوری دارای علائم استرس آسیب ثانویه (STS) است. اهمیت فعالیت‌های هنری در تسهیل بیان و ارتباط نیز از طریق این پژوهش مشخص شد. برای پژوهش‌های آینده پیشنهاد می‌شود که این برنامه با حجم نمونه بیشتر و در سایر مناطق جغرافیایی جنگ‌زده تکرار شود و نتایج آن با پژوهش حاضر،

با استناد به یافته‌های مطالعاتی چون کوچتوا (۲۰۲۲)، لنز (۲۰۱۵)، و مک‌نالی کین (۲۰۱۳)، نتایج این تحقیق با مطالعات پیشین همسو است و نشان می‌دهد که استفاده از برنامه گربه سازگار، شدت اضطراب در میان کودکان و نوجوانان را کاهش داده است. همچنین، تمرکز ما بر برنامه‌ای تغییر یافته است که نتایج مثبت گزارش شده توسط مک‌نالی کین را تکرار می‌کند؛ به عبارت دیگر، این برنامه باعث کاهش بیشتر اضطراب گروه آزمایش نسبت به گروه گواه شده است. این امر، اثر بخشی برنامه را در زمینه‌های مختلف تقویت می‌کند و با دیدگاه‌هایی که در مطالعات کوچتوا مورد تأکید قرار گرفته، هماهنگ است. مطالعه ون لوتن (۲۰۲۲) درباره کارایی درمان شناختی-رفتاری برای اختلالات شدید اضطرابی، نشان می‌دهد که تأثیر این برنامه بر اضطراب محدود بوده است، که با نتایج مقاله حاضر ناهمسوئی دارد. از سوی دیگر، یافته‌های مطالعه حاضر با تحقیقات ویتز (۲۰۲۲) و اوبرایان (۲۰۲۳) همخوان است. این نشان می‌دهد که اگر برنامه درمان شناختی-رفتاری گربه سازگار با مداخلات تکمیلی همچون درمان شناختی-رفتاری مبتنی بر ذهن آگاهی یا درمان رقص/حرکت ترکیب شود، اثر بخشی آن افزایش می‌یابد.

در جلسات هنر درمانی، اهمیت فعالیت‌های هنری برای کودکان آشکار شد. مشارکت و تمایل کودکان به به اشتراک گذاری نقاشی‌ها و بحث درباره معانی آن‌ها با گذر زمان افزایش یافت. برخی از کودکان حتی خواستار داشتن نقاشی‌های خود در خانه شدند که برای کودکانی که علائم اختلال آسیب ثانویه داشتند، اهمیت دارد. به عنوان نمونه، شرکت در برنامه جلسات نمایش خیمه‌شب‌بازی با استفاده از عروسک‌ها و مشارکت در فعالیت "عبور از رودخانه" به کودکان اجازه داد تا به صورت فعال در داستان‌ها مداخله و تغییراتی ایجاد کنند. این رویکرد خلاقانه نه تنها درکی از تفاوت‌های فردی را تقویت کرد، بلکه بر ماهیت ذاتی مفهوم خطاها نیز نور افکند. با تشویق کودکان به بحث درباره موانعی که ممکن است در راه رسیدن به اهدافشان مواجه شوند، این فعالیت به تعزیز آگاهی از خودشان و مقابله با تصاویر منفی از خود کمک کرد. علاوه بر این، مداخله درمانی با هنر نقش مهم در تقویت خودپذیرش در میان کودکان داشت. این فرآیند، از طریق ایجاد یک محیط امن و حامی برای بیان خلاقانه، امکان مواجهه با تجربیات و احساساتشان را فراهم آورد که به نهایت منجر به یک درک عمیقتر از خود و امید به آینده بهتر شد. در هنگام هدف گذاری برای

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش: این مقاله برگرفته از رساله دکتری نویسنده اول در رشته پژوهش هنر در دانشکده پژوهش‌های عالی هنر و کارآفرینی، دانشگاه هنر اصفهان است. تاریخ تصویب پروپوزال ۲۴/۷/۱۴۰۱ است. به جهت حفظ رعایت اصول اخلاقی در این پژوهش سعی شد تا جمع‌آوری اطلاعات پس از جلب رضایت شرکت‌کنندگان انجام شود. همچنین به شرکت‌کنندگان درباره رازداری در حفظ اطلاعات شخصی و ارائه نتایج بدون قید نام و مشخصات شناسنامه افراد، اطمینان داده شد.

حامی مالی: این پژوهش در قالب رساله دکتری و بدون حمایت مالی می‌باشد.

نقش هر یک از نویسندگان: این مقاله از رساله دکتری نویسنده اول و به راهنمایی نویسنده دوم و سوم استخراج شده است.

تضاد منافع: نویسندگان همچنین اعلام می‌دارند که در نتایج این پژوهش هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

تشکر و قدردانی: بدین وسیله از آزمودنی‌ها و والدینی که در این پژوهش شرکت کردند، تشکر و قدردانی می‌گردد.

مقایسه گردد. این برنامه همچنین می‌تواند بر روی گروه سنی نوجوانان اجرا شود و مورد مطالعه تطبیقی با این مقاله قرار گیرد. به پژوهشگران پیشنهاد می‌شود که در آینده مطالعاتی را طرح ریزی کنند که تأثیر هنردرمانی بیانگر مبتنی بر برنامه گربه سازگار در کودکان را در کنار متغیرهای دیگر مانند استرس پس از سانحه (PTSD)، اختلال خواب و مشکلات تحصیلی و... مورد بررسی قرار دهد. از این طریق، دانش منسجمی در خصوص متغیرهای ذکر شده در این مقاله و سایر متغیرها حاصل می‌شود. همچنین با توجه به نقش برجسته هنردرمانی در کاهش مشکلات روانی ناشی از جنگ، پیشنهاد می‌شود برنامه‌هایی از قبیل سخنرانی‌های عمومی، کارگاه‌های آموزشی و جلسات توجیهی، برای ترویج هنردرمانی به طور عام و هنردرمانی بیانگر مبتنی بر برنامه گربه سازگار به طور خاص، برگزار گردد.



پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

<https://doi.org/10.22034/ceciranj.2021.213123.1318>

References

ابریشم کار، حمیده؛ افروز، غلامعلی؛ واعظ موسوی، سید محمد کاظم؛ مقدم زاده، علی. (۱۴۰۱). تأثیر برنامه آموزشی نشاط معنوی بر ترس از شکست و امنیت روانی ورزشکاران. *مجله علوم روانشناختی*، ۱۱۷(۲۱)، ۱۷۳۳-۱۷۴۲.

<https://doi.org/10.52547/JPS.21.117.1729>

بهاروند، وحید؛ درتاج، فریبرز؛ نصری، صادق؛ نصرالهی، بیتا. (۱۳۹۹). مقایسه اثربخشی درمان شناختی رفتاری با هیپنوتراپی شناختی و حساسیت زدایی از طریق حرکت چشم و پردازش مجدد (EMDR) بر کاهش علائم استرس پس از سانحه زنان سیل زده. *مجله علوم روانشناختی*، ۱۹(۸۶): ۲۰۳-۲۱۲.

<http://dorl.net/dor/20.1001.1.17357462.1399.19.86.9.7>

حاج اکبری، الهام؛ عباسی، قدرت الله. (۱۴۰۰). اثربخشی درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد (ACT) بر شرم درونی شده و ترس از شکست دانش آموزان دختر. *رویش روانشناسی*، ۶۱(۱۰)، ۱۳۳-۱۴۲.

<http://dorl.net/dor/20.1001.1.2383353.1400.10.4.16.2>

رضاپورمیر صالح، یاسر؛ احمدی، خدابخش؛ داوودی، فریده؛ موسوی، سیده زهرا. (۱۳۹۳). روایی، پایایی و ساختار عاملی مقیاس استرس آسیب ثانویه (STSS) در نمونه‌ای از فرزندان جانبازان. *مجله روانپزشکی و روانشناسی بالینی ایران*، ۲۰(۲): ۱۳۴-۱۴۳.

<http://ijpcp.iuims.ac.ir/article-1-2186-fa.html>

سواری، کریم؛ فرزادی، فاطمه. (۱۳۹۹). آزمون و طراحی الگوی رابطه علی شایستگی تحصیلی و خود شفتی با ترس از شکست تحصیلی از طریق اهداف پیشرفت. *دست‌آوردهای روان‌شناختی*، ۲۷(۱)، ۱۲۷-۱۵۰.

<https://doi.org/10.22055/psy.2020.31350.2432>

عبدلی، بهروز؛ احمدی، منصور؛ عظیم زاده، الهام؛ افشاری، جواد. (۱۳۹۲). تعیین روایی و پایایی پرسشنامه ارزیابی شکست در عملکرد. *نشریه رشد و یادگیری حرکتی ورزشی*، ۵(۲)، ۳۷-۴۸.

<https://doi.org/10.22059/jmlm.2013.32146>

کارگری، نوروز؛ مهرا، نسرين. (۱۳۹۷). روان‌شناسی اقدامات تروریستی: هراس و هراس افکنی. *تحقیقات حقوق خصوصی و کیفری*، ۱۴(شماره ۲) (پیاپی ۳۶)، ۴۹-۷۴.

https://jlap.srbiau.ac.ir/article_12878.html?lang=fa

شکری میرحسینی، هانیه؛ علیزاده، حمید؛ فرخی، نورعلی. (۱۴۰۰). اثربخشی درمان شناختی - رفتاری گربه مقابله‌گر بر میزان جرأت‌ورزی در کودکان با اختلال اضطراب. *توانمندسازی کودکان استثنایی*، ۱۲(۱)، ۷۵-۸۵.

Abdoli, B., Ahmadi, N., Azimzadeh, E., & Afshari, J. (2013). To Determine the Validity and Reliability of Performance Failure Appraisal Inventory. *Journal of Sports and Motor Development and Learning*, 5(2 (12)), 37-48. [Persian]. <https://doi.org/10.22059/jmlm.2013.32146>

Abrishamkar, H., Afrooz, G., Vaez Mousavi, M., Moghadamzadeh, A. (2022). The effect of spiritual vitality training program on athletes' fear of failure and psychological security. *Journal of Psychological Science*. 21(117), 1729-1742. [Persian]. <https://doi.org/10.52547/JPS.21.117.1729>

Baharvand, V., Dortaj, F., Nasri, S., Nasrollahi, B. (2020). Comparison of the effectiveness of cognitive behavioral therapy with cognitive hypnotherapy and eye movement desensitization (EMDR) and reprocessing on the reduction of traumatic stress symptoms of flooded women. *Journal of Psychological Science*. 19(86), 203-212. [Persian]. <http://psychologicalscience.ir/article-1-607-en.html>

Bride, B.E., Robinson, M.R., Yegidis, B., & Figley, C.R. (2004). Development and validation of the Secondary Traumatic Stress Scale. *Research on Social Work Practice*, 14, 27-35. <https://doi.org/10.1037/t06768-000>

Conroy, D. E., Willow, J. P., & Metzler, J. N. (2002). Multidimensional fear of failure measurement: The performance failure appraisal inventory. *Journal of applied sport psychology*, 14(2), 76-90. <https://doi.org/10.1080/10413200252907752>

Deblinger, E., Pollio, E., Cooper, B., & Steer, R. A. (2020). Disseminating trauma-focused cognitive behavioral therapy with a systematic self-care approach to addressing secondary traumatic stress: PRACTICE what you preach. *Community Mental Health Journal*, 56, 1531-1543. <https://doi.org/10.1007/s10597-020-00602-x>

Dekel, R., & Goldblatt, H. (2008). Is there intergenerational transmission of trauma? The case of combat veterans' children. *American Journal of Orthopsychiatry*, 78(3), 281-289. <https://doi.org/10.1037/a0013955>

Haj Akbari, E., Abbasi, G. A. (1400). Effectiveness of Acceptance and Commitment Therapy (ACT) on internalized Shame and fear of failure in female students at elementary school. *Rooyesh* 2021; 10

- (4):133-142. [Persian].
<http://dori.net/dor/20.1001.1.2383353.1400.10.4.16.2>
- Hijazi, z., Weissbecker, I. (2015). Addressing Regional Mental Health Needs and Gaps in the Context of the Syria Crisis. *International Medical Corps*.
<http://internationalmedicalcorps.org/document.doc?id=526>
- Hudson JL, Kendall PC. (2002) showing you can do it: homework in therapy for children and adolescents with anxiety disorders. *Journal of Clinical Psychology*, 58(5), 525-534.
<https://doi.org/10.1002/jclp.10030>
- Jefee-Bahloul H. (2014). Use of telepsychiatry in areas of conflict: the Syrian refugee crisis as an example. *Journal of telemedicine and telecare*, 20(3), 167–168. <https://doi.org/10.1177/1357633X14527709>
- Kalthom, M., Darouei, P., Ghamarani, A. (2023) Development of an Expressive art-therapy intervention Based on Coping Cat Program for war-affected Children: A protocol study. *International Journal of Art Therapy: Inscape*. (Under Review).
- Kagan, E. R., Frank, H. E., Palitz, S. A., & Kendall, P. C. (2023). Targeting Parental Accommodation in Anxiety: An Open Trial of the Coping Cat Accommodation Reduction Intervention. *Journal of Child and Family Studies*, 32(2), 398-408.
<https://doi.org/10.1007/s10826-022-02419-6>
- Kargari, N., & Mehra, N. (2017). Psychology of Terrorist Acts: Fear and Fear Spreading. *Journal of law and politics*, 14(36), 51-76. SID. [Persian].
https://jlap.srbiau.ac.ir/article_12878.html?lang=en
- Kendall, P. C., & Hedtke, K. (2006). Cognitive-behavioral therapy for anxious children: Therapist manual (3rd Ed.). Ardmore, PA: *Workbook Publishing*. Retrieved January 18, 2007.
www.workbookpublishing.com
- Kountouras, S., & Zannos, I. (2018). The Role of Tangible Interaction in Children's Cognitive Development through Music Composition and Performance. *Music for and by children*, (1), 202-213.
<https://doi.org/10.34624/musichildren.v0i0.1231>
- Kochetova, Y., & Klimakova, M. (2022). Foreign Studies of Separational Anxiety. *Современная зарубежная психология*, 11(1), 39-47.
<https://doi.org/10.17759/jmfp.2022110104>
- Kubitary, A., & Alsaleh, M. A. (2018). War experiences, posttraumatic stress disorder, sleep disorders: clinical effectiveness of treatment by repeating phrases of positive thoughts (TRPPT) of mental-war disorders in Syrian refugees children and adolescents war victims-a new therapeutic trial. *Sleep and Hypnosis* (Online), 20(3), 210-226.
<http://dx.doi.org/10.5350/Sleep.Hypn.2017.19.0153>
- Lenz, A. (2015). Meta-Analysis of the Coping Cat Program for Decreasing Severity of Anxiety Symptoms among Children and Adolescents. *Journal of Child and Adolescent Counseling*, 1, 51-65.
<https://doi.org/10.1080/23727810.2015.1079116>
- Malchiodi, C. A., (2005). Expressive therapies. New York, NY: Guildford Press.
https://www.google.com/books/edition/Expressive_Therapies/g_k2AgAAQBAJ?hl=en&gbpv=0
- McNally Keehn, R. H., Lincoln, A. J., Brown, M. Z., & Chavira, D. A. (2013). The Coping Cat program for children with anxiety and autism spectrum disorder: a pilot randomized controlled trial. *Journal of autism and developmental disorders*, 43(1), 57–67.
<https://doi.org/10.1007/s10803-012-1541-9>
- O'Bryan, E. M., Davis, E., Beadel, J. R., & Tolin, D. F. (2023). Brief adjunctive mindfulness-based cognitive therapy via Telehealth for anxiety during the COVID-19 pandemic. *Anxiety, stress, and coping*, 36(1), 124–135.
<https://doi.org/10.1080/10615806.2022.2117305>
- Mirsaleh, Y. R., Ahmadi, K., Davoudi, F., & Mousavi, S. Z. (2014). Validity, Reliability, and Factor Structure of Secondary Trauma Stress Scale (STSS) in a Sample of Warfare Victims' Children. *Iranian Journal of Psychiatry & Clinical Psychology*, 20(2). [Persian]. <http://ijpcp.iuims.ac.ir/article-1-2186-en.html>
- Sammehr, V., Farshbaf Manisefat, F., Khademi, A., & Shabani, R. (2022). A Comparative Analysis of the Effectiveness of Cognitive-Behavioral Therapy and Hypnotherapy on Reduce Interpersonal Cognitive Distortions of Adolescents with Oppositional Defiant Disorder. *Razi Journal of Medical Sciences*, 29(4), 169-178. <http://rjms.iuims.ac.ir/article-1-7587-en.html>
- Safonova, M.V., & Zhelonkina, Y. (2022). Development of Effective Coping-Strategies among Young People in the Context of Group Counselling with the Help of Art-Therapy Techniques. *Bulletin of Krasnoyarsk State Pedagogical University named after V.P. Astafiev*. <https://doi.org/10.25146/1995-0861-2022-61-3-357>
- Sevari, K., & farzadi, F. (2020). Testing and designing a model of the causal relationship between academic competence & self-compassion with fear of

- academic failure through achievement goals. *Psychological Achievements*, 23, 127-150. [Persian].
<https://doi.org/10.22055/psy.2020.31350.2432>
- Shokri Mirhosseini, H., Alizadeh, H., & Farrokhi, N. (2021). Effectiveness of Coping Cat cognitive – behavior therapy on Assertiveness in children with Anxiety Disorders. *Empowering Exceptional Children*, 12(1), 75-85. [Persian].
<https://doi.org/10.22034/ceciranj.2021.213123.1318>
- Sideridis, G. D., & Kafetsios, K. (2008). Perceived parental bonding, fear of failure and stress during class presentations. *International Journal of Behavioral Development*, 32(2), 119-130.
<https://doi.org/10.1177/0165025407087210>
- Siegfried, C. B., (2008). Child Welfare Work and Secondary Traumatic Stress. Child Welfare Trauma Training Toolkit: Secondary Traumatic Stress. *The National Child Traumatic Stress Network. Module 6, Activity 6c.* <https://cascw.umn.edu/wp-content/uploads/2014/07/CW-SecondaryTraumaticStress.pdf>
- Sualp, K., Ergüney Okumuş, F.E., & Molina, O. (2021). Group work training for mental health professionals working with Syrian refugee children in Turkey: a needs assessment study. *Social Work with Groups*, 45, 319-335.
<https://doi.org/10.1080/01609513.2021.1953283>
- Tarapata, I., & Timkiv, L. (2019). ART-THERAPY AS A MEANS OF OVERCOMING FEAR OF PRESCHOOL CHILDREN. *Young Scientist*.
<https://doi.org/10.32839/2304-5809%2F2019-10-74-27>
- UNICEF. (15 March 2022). Syria: children struggle with physical and psychological scars after 11 years of war. <https://www.unicef.org/press-releases/syria-children-struggle-physical-and-psychological-scars-after-11-years-war>
- Vaiskarami, H. A., Adavi, H., Azadbakht, Z., & Amairian, L. (2017). Effectiveness of cognitive-behavioral intervention training in decreasing the Students test anxiety and Shyness. *Journal of Applied Psychological Research*, 8(3), 29-45.
<https://doi.org/10.22059/japr.2017.65034>
- Van Loenen, I., Scholten, W., Muntingh, A., Smit, J., & Batelaan, N. (2022). The Effectiveness of Virtual Reality Exposure-Based Cognitive Behavioral Therapy for Severe Anxiety Disorders, Obsessive-Compulsive Disorder, and Posttraumatic Stress Disorder: Meta-analysis. *Journal of medical Internet research*, 24(2), e26736.
<https://doi.org/10.2196/26736>
- Weitz, N., & Opre, A. (2022). Combining Dance/Movement Therapy with Cognitive Behavioral Therapy in Treatment of Children with Anxiety Disorders: Factors Explaining Therapists' Attitudes. *American journal of dance therapy*, 44(2), 186-209. <https://doi.org/10.1007/s10465-022-09369-y>
- Zabelina, D.L., White, R.A., Tobin, A., & Thompson, L. (2020). The Role of Mindfulness in Viewing and Making Art in Children and Adults. *Mindfulness*, 11, 2604 - 2612. <https://doi.org/10.1007/s12671-020-01474-8>